

NOTÍCIES SOBRE BRUIXES I PERSECUCIÓ DE BRUIXES A TAVERTET EN UN PROCÉS FINS ARA DESCONEGUT

En el número 55 de *Els Cingles*, de juliol de 2006, en Jaume Crosas recuperava el procés seguit el 1619-1620 contra diferents dones del Cabrerès acusades de bruixes. El procés, donat a conèixer fa uns anys per Mn. Pladevall,¹ segueix sent probablement el més ric i suggerent dels que es coneixen fins ara de les nostres contrades per l'amplitud dels temes sobre els quals aporta informació.

Tanmateix, el procés, com que és fet per la cúria del senyor del terme del Cabrerès recull només acusacions relacionades amb fets esdevinguts dins la jurisdicció dels Cabrera però no recull res dels termes veïns, ni de Rupit ni de Tavertet.

Algun dels altres processos de bruixes ja coneguts i tractats per Mn. Pladevall ens parlen de processos en el terme de Rupit i de pretesos actes de bruixeria en el terme. Un procés fins i tot parla d'una suposada reunió de bruixes, que l'acusat nega, que hauria tingut lloc a Collsesvilles, just al límit entre el terme de Tavertet i el de Pruit,² però aquesta és l'única referència mig relacionada amb Tavertet. Vol dir que aquest terme va quedar al marge de la dinàmica general en aquella època de paroxisme gairebé paranoic en el tema de les bruixes?

És evident que no. Ja al número 24 de *Els Cingles*, de desembre de 1989, un article —publicat per error sense signatura però l'autor del qual era en Santi Fajó Traveria—, es donava a conèixer la identitat d'una dona de Tavertet que morí a la presó del castell de Savassona, acusada de bruixa. Es tractava de Margarida Torra, soterrada el 13 de febrer de 1619 al cementiri de Tavertet, a la tomba de la casa de la Torre.

Aquesta dada, i la referència de Collsesvilles eren fins ara les úniques informacions que relacionaven bruixes i Tavertet. Fa pocs mesos, però, va aparèixer, en el fons de l'arxiu parroquial d'Avinyó, un procés de bruixes fet davant d'Antoni Vila i de Savassona, senyor i baró dels termes de Savassona, Sau, Tavertet i Sorerols.³

El document és incomplet però les fases del procés que abasta van del 12 de gener al 29 d'abril de 1619, tot i que per referències del mateix procés sabem que s'havia iniciat com a mínim ja el dia 7 de gener. La part principal és entre el 12 de gener i el 6 de març. Això vol dir que la dona de Tavertet acusada de bruixa, la Margarida Torra, morí precisament durant la primera fase del procés contra les bruixes del terme del baró de Savassona, potser esperant ser processada.

És interessant fer notar que aquest procés no tan sols és anterior en alguns mesos al procés contra les bruixes de l'Esquirol, que comença l'1 d'agost del mateix any, o al procés que esmenta Collsesvilles que és del juliol del mateix any, sinó que passa a ser el primer pel que fa als processos de bruixeria coneguts fins ara de terres osonenques d'aquell període.⁴

Els acusats en aquest procés fins ara desconegut són: Montserrat Quer, bracer de Susqueda habitant a Querós —*Montserrat* era aleshores nom d'home—, la seva germana Segimona Quer (una altra germana i també llur mare són igualment tingudes per bruixes), Marianna Corbera de Santa Maria de Montsolí, terme de Sau; Francina Solà o Solana, vídua, de Vilanova de Sau; Joan Pagès, bracer de Sant Andreu de Bancells, Margareta Baldà, vídua, de Querós, i Jaume Parareda àlies Riba, de Bancells.

Montserrat Quer i la seva germana Segimona són condemnats a la forca el 25 i 26 de gener, Marianna Corbera el 20 de febrer, Francina Solana el 21 de febrer i Joan Pagès el dia 22 de febrer. Dels altres dos no en tenim la sentència.

Un cop sentenciats i abans de ser executats se'ls tornava a interrogar, sota tortura, per tal que delatessin altres bruixes o bruixots, i en aquestes circumstàncies podien acabar confessant tot el que se'ls volgués fer confessar, i això ja era suficient per iniciar un nou procés que acabaria inevitablement en noves condemnes a mort.

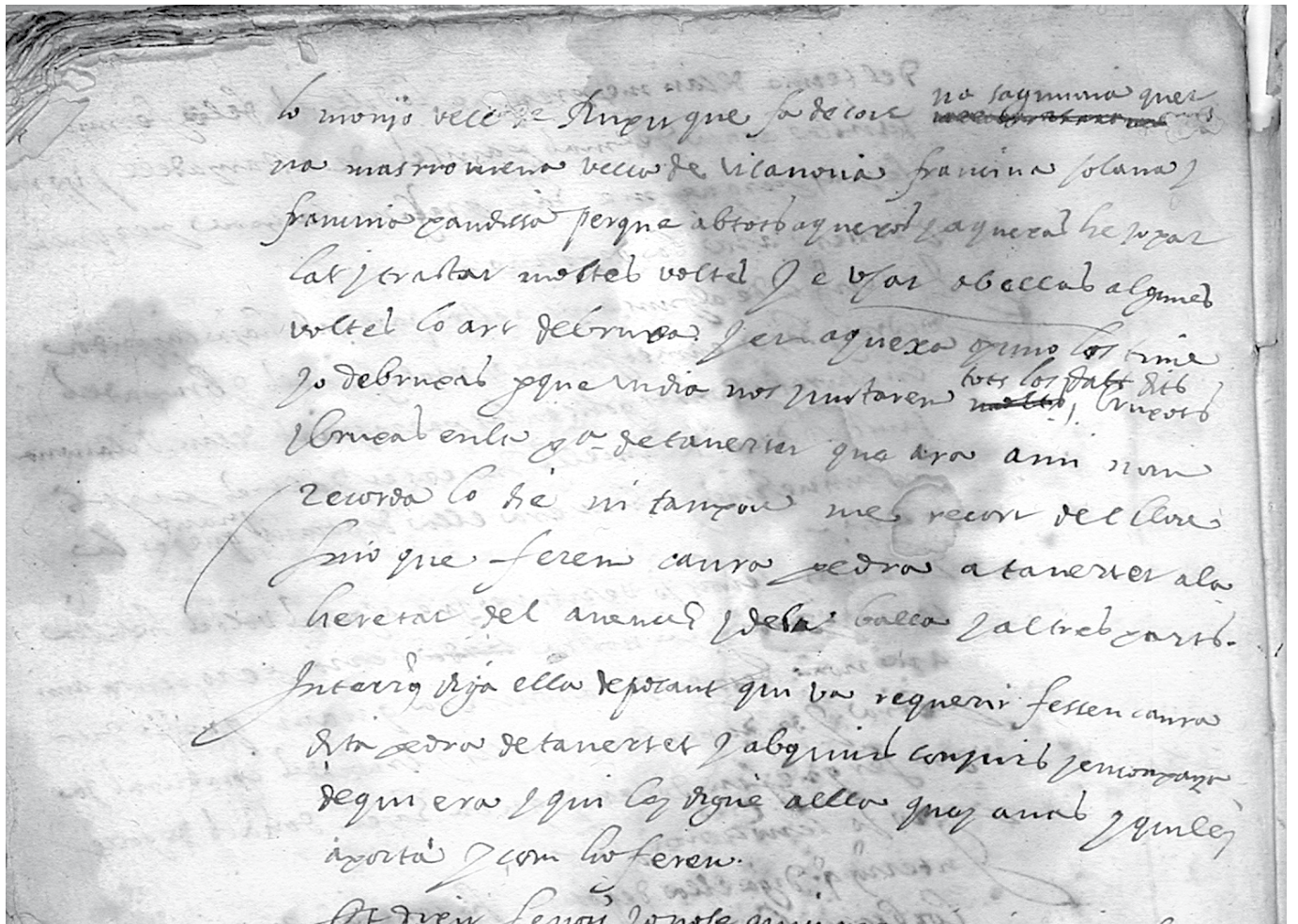
Com que els judicis d'aquesta mena requerien tota una infraestructura per a les tortures etc., el procés no es fa a dins el terme del baró de Savassona sinó que té lloc a les presons de Vic (que eren a l'antic Palau de Montcada, bastit a l'entorn del Temple Romà), on es concedeix territori jurisdiccional al senyor de Sau i Tavertet.

Centrant-nos només en l'aspecte que ara ens interessa, la primera referència a Tavertet, i també a Margarida Torra, que apareix en el procés és a la declaració sota tortura de Segimona Quer el 26 de gener, després de ser-li comunicada la sentència de mort. L'interrogatori havia començat al matí i s'havia interromput al migdia per dinar. Es reprèn a les quatre de la tarda i ja en la primera interrogació Segimona es rendeix i "confessa" tot el que el tribunal volia sentir. Ratifica la declaració que havia fet el dia 7 de gener, i entre d'altres coses hi afegeix que:

..en lo aplech que férem en las Palancas de Casserras [h]y era ma germana Barthomeua Quer

que també sé jo és bruixa, y també y coneguí (...) a madó Masromeua vella de parròquia de Vilanova, (...) a Madó Francina Solana viuda de parròquia de Vilanova, y lo monjo vell de Rupit. Y també me recort molt bé (...) que en lo estiu proppassat ab lo art del dimoni y mal esperit nos iuntarem molts bruxots y bruxas **en un lloch i muntanyas més alt de Tavertet**, que no sé lo nom de la montanya sinó que'm recort que'ns iuntarem y férem caura pedra en la dita parròquia de Tavertet y altras parts, en lo qual lloch me recort que'y viu y coneguí tots los que tinc dits y anomenats, y anomenades en la primera y present depositió, ço és en Montserrat Quer mon germà, na Bartomeua ma germana, Mariana Corbera muller de Montserrat Corbera, Francina Solana viuda de parròquia de Vilanova, Joan Pagès de Sant Andreu, na Masromeua vella que no li sé lo nom, **na Torra vella de Tavertet**, lo monjo de Rupit, y me recort que en dit ajust y montanya tots los que tinc dits bruxots y bruxas saltaren y ballaren en companyia del dimoni, y menjaren y après dit dimoni nos cavallà a tots y a totes, ço és a nosaltras donas bruxas per

Fragment del manuscrit
(AEV)

avant per lo vas natural, y a dits bruxots per darrera per lo ses, y après adoràvem tots lo dit dimoni y li offeríem ço és los hòmens bruxots diner, y nosaltres les donas candela (...). (f. 41-41v)

El pretès aplec de les Palanques de Casserres, i també bona part dels que teòricament hi prengueren part, són esmentats en el procés posterior que també parla de Coll ses Viles.⁵ En aquest cas la Quer no recorda el nom del lloc de la trobada “en un lloc més alt de Tavertet”. Però ho sabien prou els interrogadors. Així, en l’interrogatori que fan el 31 de gener a Marianna Corbera, a banda de demanar-li que confessi les circumstàncies de l’aplec de les Palanques de Casserres, —que segons diuen tingué lloc el 1617, el dia de santa Magdalena (22 de juliol) i l’endemà, i que s’acabà amb una gran pedregada al terme de Sau—, a banda d’això, dèiem, li demanen...

...que diga ella depositant si un altre dia que érem en lo mes de juny més prop passat se juntaren tots y totas los dalt anomenats y anomenadas ab lo art del dimoni en un lloch anomenat Coll ses Vilas que és entre Tavertet y Prohit y si en dit ajust se juntaren trenta o més. Diga quants y qui eran, [que] en companya del diable en forma de cabró ab la banya en lo front digueren y offeriren al dit dimoni tots los

*Amb cert greix fus
com diu la gent,
se fan unguent
e bruixes tornen
en la nit bornen,
moltes s’apleguen,
de Déu reneguen
un boc adoren,
totes honoren,
la llur caverna
que es diu Biterna,
mengen e beven,
après se lleven,
per l’aire volen,
entren on volen.*

Fragment del llibre *Espill*
o *Llibre de les dones*, de
Jaume Roig (1460)

mals y danys que cada hu d’ells havia fets, y si saltaren y ballaren y si manjaren y si offeriren y adoraren lo dimoni y li besaren lo detràs y si determinaren de fer caura pedra y neula y altres bruxarias y si lo dimoni tingué part ab tots y ab totes carnalment com dalt és dit, y si en aqueix temps caygué dita pedregada en la parròquia de Tavertet, y si fou la causa de què dita pedregada caygués na Torra vella de Tavertet. (f. 46-46v)

Lacusada respon: *señor, jo en axò no’y sé res.*

La trobada de Tavertet esmentada per Segimona Quer, per tant, ha de ser la de Collsesviles que anomena Marianna Corbera, i hauria tingut lloc el juny de 1618, i hauria acabat amb la pedregada a Tavertet (que deu ser l’única cosa real), a proposta de la Torra vella.

El mateix dia s’interroga Francina Solana i se li pregunta si coneix la Torra vella de Tavertet, i diu que no. També li pregunten per la trobada de les Palanques de Casserres, la de pla Ballador, prop de font Samallera, cap al coll de Querós i, de nou, també per la de Tavertet, en els mateixos termes que hem vist. Lacusada respon que no sap res de tot això i que no ha estat mai a Collsesviles.

El 1 de febrer s’interroga Joan Pagès. Se segueix la mateixa dinàmica i li demanen si coneix, entre d’altres presumptes bruixes i bruixots, la tal Torra. Ell en coneix d’altres, però la Torra no. Se li pregunta per pla Ballador, per les Palanques de Casserres, i també per Collsesviles, i sobre aquest darrer punt ell diu: *may só estat a Tavertet ni en aqueix lloch de Coll ses Vilas*. El 15 de febrer se’l torna a interrogar, ara sota tortura i el primer que se li pregunta és pels aplecs de “Font Samallera, Pla Ballador, de Casserras y Coll sas Vilas entre Ropit y Tavertet”. L’acusat insisteix, gemegant, que no sap res. L’interrogatori s’allarga i a les 12 s’interromp per dinar. Es continua a les tres de la tarda i com en el cas de Segimona Quer en la primera escomesa de la tarda el torturat cedeix i comença a confessar. Descriu amb tot luxe de detall els encontres de font Samallera i Palanques de Casserres que abans havia negat, però res de Collsesviles.

La declaració de l’altra acusada, Marianna Corbera, el 20 de febrer, no aporta res, i quan el

dia 6 de març interroguen Jaume Parareda àlies Riba diu que de les trobades no en sap res, i que a Collsesviles no hi ha estat mai.

Finalment el 27 d'abril s'interroga la darrera acusada, Margarida Baldà, que resulta ser la més loquaç. Li demanen si coneix, entre d'altres, na Torra vella de Tavertet. Aquest interrogatori dona més detalls sobre la trobada de Tavertet, que tot i que ella no recorda el lloc no pot ser altra que la de Collsesviles:

...señors, jo de aquexos y aquexas que me han [anomenats] y anomenades jo coneix molt bé y he conegut [Marianna] Corbera, Barthomeua Quer y a Barthomeu Cr[ous], na Torra vella de Tavertet, na Tr[ia]s vella, lo monjo vell de Rupit que fa de coch, na Sagimona Quer, na Masrromeua vella de Vilanova, Francina Solana y Francina Pandissa perquè ab tots aquexos y aquexas he jo parlat y tractat moltes voltes y é usat ab ellas algunes voltes lo art de bruja, y en aquexa opinió los tinch jo de bruxas perquè un dia nos juntarem tots los dalt dits bruxots y bruxas en la parròquia de Tavertet, que ara a mi no'm recorda lo die ni tampoc me recort del lloch, sinó que férem caura pedra a Tavertet, a la heretat del Avench y de la Balla y altres parts.

Interrogata diga ella deposant qui va requerir féssen caura dita pedra de Tavertet y ab quins conjurs i en companyia de qui era y qui le'y di-

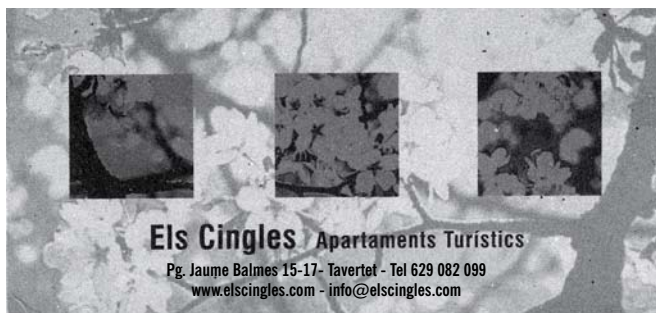
gué a ella que'y anàs, y qui le'y aportà y com ho feren.

Et dixit: Senyor, jo no sé qui'u requerí ni qui no, sinó que na Sagimona y na Barthomeua Quer m'ó digeren que'y anàs, y axí jo'y aní a Tavertet, y en companyia del dimoni en forma de cabró ab alguns conjurs férem caura pedra, però jo no sé com s'o feren ni com no, sinó que los altres que dalt tinch dits y anomenats pagavan tres vergasadas en un biot de aygua y aquí mateix se alsà la boira y mal temps, y aquí mateix la padregada, i a mi no'n recorda lo dimoni què'ns deia ni lo que férem perquè jo som molt flaca de mamòria, que aquí mateix no'm recorda res.

Interrogata si és estada en altrás jornadas a las Palancas de Casserras y a Matarrodona, Pla Ballador; en companyia dels dalt dits per fer caura pedra y fer altrás bruxarias y mals ab art del diablo.

Et dixit: Senyor, ja pot ser que jo'y fos estada però a mi ara no'm recorda, com som vella y aca[...].

Interrogata com axí nega la veritat perquè la cort està plenament informada de què ella deposant en companyia dels dalt dits anomenats y anomenades ha fets y perpetrats mols crims y nefandos delictes, com és renegar de Déu nostre senyor y pendra lo dimoni per para y a sa mara per mara, adorar lo dimoni, tenir tractas ab ell (...), y altres enormes delictes, diga quants anys ha que usa de aquex mal art de bruja, y qui le'y ha amostrat, y quines cosas

Els Cingles Apartaments Turístics
Pg. Jaume Balmes 15-17- Tavertet - Tel 629 082 099
www.elscingles.com - info@elscingles.com

LA TORRE DE LA VALL TAVERTET
Telèfon 609 37 52 59. www.torredelavall.com

automecànica ferrer
taller de reparacions
tel. 93 856 81 04 carrer sant martí, 21
mòbil 689 520 597 08511 l'esquirol
jferrer@cecauto.com Sta. ma. de corcó

L'Avenc Tavertet 08511 Barcelona
info@avenc.com
L'Avenc DE TAVERTET

Les bruixes barrejaven els ingredients necessaris per provocar morts i calamitats. Gravat de l'obra d'Ulrich Molitor De Ianiis et phitoniciis mulieribus. c. 1489. Biblioteca de la Universitat de Glasgow.

y bruxarias ha fetas ab lo art del dimoni y en companyia de qui, y com de tot diga la veritat.

Et dixit: Senyors, jo deu haver alguns vint anys poch més o manco que som bruixa y he usat de dit malt art de bruixa, que m'o amostrà dita Barthomeua Quer a la parròquia de Carós. Jo no'm recorda què'm digué sinó que m'o amostrà y ja he dit he usat de dit mal art de bruixa en companyia de ditas Sagimona Quer, Bartomeua Quer, Montserrat Quer, Marianna Corbera, Francina Solana, Barthomeu Crous, lo coix de munt, na Torra vella, que'm férem caura pedra a Tavertet, y jo may he donats golls sinó és a na Masfarrera de Sau, a la majordona y al escolà del senyor rector de Tavertet, y deu haver un any que'ls doní dits golls a na Masfarrera y alguns tres o quatre mesos a la majordona y scolà del rector, (...) y ja pot ser que jo haja fet y posats a[...] y nefandos delictes y bruxades, y donats golls a [...] y criaturas però axò a mi no'n [recorda] per ser jo tan vella y desmemoriada (...). (f. 83-83v)

Aquesta dona, que reconeix ser vella i desmemoriada i que sembla fins i tot una mica trastocada aporta, com veiem, més informació sobre Tavertet. En primer lloc precisa que amb els seus encanteris van fer caure pedra "a Tavertet, a la heretat del Avench y de la Balla y al-

tres parts". No sabem amb què cal identificar el segon topònim. Potser l'Abella? A banda d'això, però, confessa també haver donats golls a la majordona i a l'escolà del rector de Tavertet pocs mesos enrere.

Així doncs, Tavertet no va pas quedar al marge del mite de la bruixeria. I el mite no és aquí diferent: tots els fets es redueixen a algunes pedregades en els mesos de l'any en què les pedregades són normals, i, com hem vist en la darrera declaració, a alguns golls, malaltia carencial endèmica en aquesta àrea geogràfica. Tot, per tant, fets perfectament naturals que no requerien de cap intervenció maligna per manifestar-se i que només per la mena de moda ratllant en la simple histèria es va atribuir, en aquells anys, als actes de bruixeria. Pel que fa a les reunions com la de Collsesvilles... És possible que hi hagués algun fons de veritat en aquestes trobades de personatges marginals? Les úniques referències són les confessions, sovint sota tortura i sovint de persones ja condemnades a mort, que es limitaven a admetre les acusacions i afirmacions que els atribuïa el tribunal. Així, no tan sols els detalls "confessats" sobre les trobades resulten absolutament inversemblants, sinó que fins i tot com a "reunions" resulten més que improbables, i les declaracions cal atribuir-les ocasionalment a al·lucinacions patològiques de personatges marginals, però més sovint als prejudicis dels tribunals, que recollien els mites i les fòbies de la societat del moment, i que tenien els instruments processals per aconseguir plasmar-los en confessions.

I precisament aquest paper rellevant dels tribunals ens porta a dir que probablement el terme de Tavertet no sols no va quedar al marge en la dinàmica de persecució de bruixes sinó que pot ser que tingués un paper rellevant en l'inici de la dinàmica. Per una banda ja hem dit que aquest procés és el més antic dels conservats de l'àmbit osonenc, i pot ser que sigui un dels primers que es van fer. Però per altra banda, i és ben interessant, una part significativa dels processos osonencs de bruixes conservats van ser presidits precisament pel senyor del

terme de Tavertet, Antoni Vila i de Savassona, baró de Savassona, senyor dels termes de Sau, Savassona, Tavertet i Soreroles. Així, a banda de presidir aquest procés entre gener i abril del 1619 Antoni Vila i de Savassona presideix, com a procurador general del terme de Rupit, el procés en què se sentència a mort, el maig del mateix any, dues dones i un home de Rupit; i encara, com a governador general de les baronies de Taradell i Viladrau presideix el procés en què el 29 d'abril de 1620 són condemnades a mort tres dones de Viladrau, i el procés en què el 3 de juny del mateix any són condemnades sis altres dones de Viladrau.⁶

No és gens d'estranyar que el Savassona tingués aquests càrrecs en els termes de Rupit i de Taradell perquè en aquell moment la jurisdicció dels dos termes era a mans de Carles de Vilademany i Cruïlles, casat amb Jerònima Vila de Savassona, germana del baró de Savassona.⁷ Ambdós, a més, eren nyerros significats. En qualsevol cas, doncs, sembla que Antoni Vila tingué un paper més que rellevant en la persecució de bruixes, que hauria iniciat en els seus propis dominis jurisdiccionals i que hauria portat també als dominis del seu cunyat.

Rafel Ginebra i Molins

Notes :

1-Antoni PLADEVALL i FONT, *Persecució de bruixes a les comarques de Vic a principis del s. XVII*, dins "Monografies del Montseny", núm. 1 (1986), p. 93-165.

2-Vegeu nota precedent. El procés és publicat a NOLASC DEL MOLAR, *Procés d'un bruixot*, Olot (primera ed. 1966, reed. 1980). Els esments a Collsesvilles són a p. 92, 100, 101. L'acusat diu que a l'aplec no hi va ser, encara que admet que en una ocasió el dimoni li portà, quan no hi havia ningú.

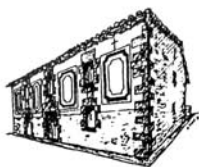
3-El procés és ara a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic, fons Arxiu Parroquial d'Avinyó, W/2.

4-Són posteriors a aquest els processos citats per Antoni PLADEVALL (op. cit.), p. 93-165.

5-Vegeu NOLASC DEL MOLAR, *Procés d'un bruixot*, (op. cit.), p. 92, 100, 101. El procés no esmenta mai la Torra, que ja era morta perquè el procés s'inicia a principis de juliol del 1619.

6-Vegeu PLADEVALL, (op. cit.).

7-Antoni PLADEVALL i FONT, *Taradell: passat i present d'un terme i Vila d'Osona*, Vic : Eumo, 1995, p. 405. En aquesta pàgina Pladevall dona com a data de la mort de Vilademany el mes de febrer de 1619, i per tant els processos presidits per Vila en els termes del Vilademany ho serien després de la mort del seu cunyat, encara que en el mateix llibre, p. 111, s'indica que Carles de Vilademany hauria mort el 1626.

**RESTAURANT
CAN BAUMES**

C. de Baix, 2

Tel. 93 856 52 07

08511 TAVERTET

REPARACIÓ DE COTXES

*Josep
Juventeny*

Taller: C. Pedró, s/n

Tel. 93 856 83 27

SANTA MARIA DE CORCÓ

Hostal Collsacabra

BAR-RESTAURANT • HABITACIONS

Passeig de les gorgues, 6 Tel. 93 856 81 53
08511 SANTA MARIA DE CORCÓ - L'ESQUIROL

Hostal Can Nogué

C. del Mig, 2
Tel. 93 856 52 51
TAVERTET